

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ПРЕПОТЕНСЬКА МАРИНА ПЕТРІВНА

УДК 1:316.334.56]:141.32(043.3)

**БУТТЯ ЛЮДИНИ МЕГАПОЛІСУ
(СОЦІАЛЬНІ, КУЛЬТУРНІ ТА ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ВИМІРИ)**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор
Хамітов Назіп Віленович,
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди
НАН України,
провідний науковий співробітник
відділу філософської антропології;

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Андрущенко Тетяна Іванівна,
Національна музична академія України
ім. П. І. Чайковського,
завідувач кафедри суспільних наук;

доктор філософських наук, професор
Кушерець Василь Іванович,
Університет сучасних знань, президент;

доктор філософських наук, професор
Рижова Ірина Станіславівна,
Запорізький національний технічний
університет, професор кафедри дизайну.

Захист відбудеться 28 вересня 2015 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.456.01 в Інституті вищої освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, дев'ятий поверх, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9.

Автореферат розіслано __26 серпня__ 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. В. Грищенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Мегалопіси світу являють собою арени цивілізаційних подій, зачатки соціокультурних матриць майбутнього, де перетинаються економічні, фінансові, культурні, соціально-політичні, інформаційні потоки. Саме в мегалопісах, в кабінетах їхніх офісів та штаб-квартир, а інколи й на революційних площах вирішуються долі держав. Дослідження феномену мегалопісу актуалізується самим життям у всій різнобарвності соціальних проблем людства. Брендів мегалопіси вміщають на своїх вулицях мільйонний натовп туристів, презентують єдність історичних часів у пам'ятках та футуристичних спорудах. Великі міста зрощуються між собою, утворюючи агломерації і натякаючи на перспективу всепланетарного міста. Реальний світ мегалопісу творить своє alter ego у віртуальному просторі, об'єднуючи користувачів у єдиний комунікативний простір Інтернету. Місто здавна входить у мистецькі твори як фон сюжетів чи як їхній рівноправний учасник. Мегалопіс загалом є гігантським культурно-цивілізаційним артефактом.

При цьому сотні років поспіль зберігаються соціальні контрасти великих міст, сусідство палаців і халуп, блиску та зубожіння – кожний шостий житель планети мешкає у міських трущобах. Разом зі зростанням міст нарощуються соціальні, економічні, екологічні, політичні й духовні кризи, велике місто несе великі виклики, і воно ж містить відповіді на них. Традиції, звички, способи буття городян складають невлесиму атмосферу мегалопісу, його дух, а може, і дух часу.

Буття людини в мегалопісі розгортає міждисциплінарне поле соціально-філософської й екзистенціально-філософської проблематики. За кожним вікном багатоповерхівки мешкає людина міста зі своїми особистими переживаннями, чие життя постає та набуває змісту в просторі мегалопісу. Якщо спробувати класифікувати міських жителів за соціальними ознаками, можна впасти в безглузду нескінченність, перераховуючи професійні, статусні, вікові, гендерні та ін. ознаки. Різняться між собою способи життя самих мегалопісів у залежності від їхнього адміністративно-територіального розташування, приналежності певним державам і функціям у міжнародному розподілі ресурсів і потоків. Вочевидь не схожі між собою Париж, Шанхай, Делі, Москва, Нью-Йорк, Київ та десятки інших міст, які проте мають одну назву – мегалопіс. Імовірно, існує щось за своєю сутністю типове, притаманне жителям будь-яких мегалопісів, і щось загальне в бутті великих міст.

Для винайдення цих універсальних маркерів є сенс звернутися до логіки взаємодії людини і великого міста. Вочевидь така взаємодія може мати екзистенціальну амплітуду від повного відчуження і навіть ненависті – до захоплення містом, любові до нього, творення повноти життя у місті, а разом із тим – творення самого міста. Наявність подібної динаміки підводить до ідеї соціокультурної та екзистенціальної багатовимірності міського буття.

Соціально-філософський аналіз феномену мегалопісу актуалізується

українською дійсністю. Наша країна переживає драматичну добу становлення у сім'ї європейських держав. Через революційні та військові дії, чисельні граничні ситуації соціальне буття українських міст та їхніх жителів має особливу напругу. Міська ідентичність стає невід'ємною складовою національної, державної, європейської ідентичності. Київ, Донецьк, Харків, Дніпропетровськ, Одеса виступають як окремі суб'єкти суспільно-історичних подій, що закарбовуються не тільки в пам'яті кожного українця, а й без перебільшення – закарбовуються в історії.

Співвідношення індивідуального та суспільного, природного та штучного, специфіка соціального буття у процесі міських практик та взаємодії міських спільнот, формування громадянського суспільства, соціальні катаклізми в мегаполісах – нагальні питання фізичного та духовного виживання людей. Саме тому здійснення соціально-філософського аналізу феномену мегаполісу, виявлення провідних закономірностей масштабного і багатовимірного міського буття є актуальним завданням, що складає зміст наукової проблематики, вирішенню якої присвячене дисертаційне дослідження.

Ступінь наукової розробки проблеми. Ретроспективний аналіз міських досліджень дозволяє побачити, що вони були присвячені розгляду міста у дихотомії його демонізації або ідеалізації. Філософська предтеча осягнення мегаполісу – розмисли античних філософів (Платон, Аристотель) про керівну роль міста й держави в розвитку людства, про поліс як «єдність несхожих», де повинні запроваджуватися принципи суспільного блага. Давньоримське *civitas* (місто) – основа поняття цивілізації, апелює до праць Цицерона, де затверджувався ідеал життя городянина-громадянина, буттєвими маркерами якого були шляхетність, грамотність, патріотизм. Християнські основи сприйняття міста як «граду земного», відповідного «граду небесному», детермінували сакральний дискурс теорії міста (П. Абеляр, Ф. Аквінський, А. Блаженний).

Епохи Ренесансу і Просвітництва корисні для урбаністики важливими філософськими рефлексіями та соціальними теоріями: це – міркування про гармонійне та розумне влаштування життя, взаємодію людських спільнот, про природне і штучне, про владу і панування в бутті людини (Л. Валла, М. Кузанський, Ж. Ламетрі, Д. Локк, М. Макіавеллі, М. Монтень). Ф. Бекон та Р. Декарт із їхніми концептами емпіризму та раціоналізму, ідеєю антитези душі й тіла, визначенням пріоритетів мислення і критичного сумніву започаткували філософську увагу до повсякденного досвіду, до наукової і соціальної практики. С. Маромуа, В. Скамоцці, С. Філарете, Т. Мор і Т. Кампанелла заклали основи міських утопій як прообразів ідеального міста. Саме у філософії доби Просвітництва зародилася контрверза негативного та позитивного сприйняття міста: оптимістичний погляд на місто проголошували Ш. Л. Монтеск'є і Г. Гердер, а заперечення міської цивілізації висловлював, зокрема, Ж.-Ж. Руссо з його закликком «назад до природи». Німецька класична філософія розгорнула діалектичний принцип, який з часом експлікувався урбаністами в осягнення міста,

та задала загальні антропологічно-аксіологічні параметри дослідження буття людини (діалектика Г. В. Ф. Гегеля, моральний імператив І. Канта).

Систематичні дослідження великих міст починаються у ХІХ ст. разом зі розростанням західноєвропейських мегаполісів та появою американських міст-гігантів. Соціальний вектор наукового осягнення мегаполісу має початок в аналітичних працях Ч. Брута про андерклас Лондону та Ф. Енгельса щодо положення лондонської бідноти.

Класики урбан-соціології та філософії міста заклали основи розуміння міста як соціального простору і городянина як соціально діючої особи. М. Вебер визначив сутність міста через щільне сусідство незнайомців, зайнятість населення несільськогосподарською працею та охарактеризував місто як втілення суті соціальної організації, виявив його сталі, історично складені атрибути (площа, ринок, укріплення, храм). О. Шпенглер довів, що культурна людина – це суто «містобудівна тварина», а вищі культури є зазвичай міськими. Г. Зіммель показав диспропорцію індивідуального та суспільного життя у мегаполісі, парадокси байдужості людей натовпу, пріоритет рацію і грошей у житті великих міст та водночас виявив феномен «душі міста». Ф. Тьонніс ілюстрував міськими прикладами свою концепцію суспільства, пояснюючи дві провідні форми організації суспільного життя – *Gemeinschaft* (спільнота) і *Gesellschaft* (суспільство), виявляючи ментальні й духовні відмінності міста і сільської місцевості. Принципово важливими для нас є міркування Е. Дюркгейма в руслі прикладної соціології щодо соціальної солідарності людей та визначення аномії як наслідку її порушення.

Безпосередньо термін «мегаполіс» ще у ХVІІ ст. використав Т. Херберт для позначення столичних міст. На початку ХХ ст. соціолог і містобудівник П. Геддес запропонував синонімічне поняття «світове місто» та вивів його провідні ознаки – багатолюдність і масовість людських контактів. Подачу терміну «мегаполіс» у сучасному розумінні здійснив у 30-х рр. ХХ ст. соціолог Л. Мамфорд, наголосивши на багатолюдності та масштабності мегаполісу, в якому він вбачав соціокультурний феномен.

Основи систематичного аналізу мегаполісів заклали також дослідники школи «Анналів», які розвивали зокрема ідею провідної ролі в міському житті людини, її стосунків з оточенням (З. Барбу, М. Блок, Ф. Бродель, Л. Февр, Е. Мейерсон). Таким чином було відкрито еру філософії мегаполісу, розпочато дослідження його масштабних соціальних проблем. Значним здобутком у цій сфері є науково-дослідницька діяльність американських соціологічних шкіл. Чиказька соціологічна школа розглядала місто як соціальну лабораторію та відкрила типові соціально-екзистенціальні кризи мешканців мегаполісу (самотність, відчай, девіантна поведінка, суїцидальні настрої), окреслила екологічні проблеми міст, визначила специфіку соціально-просторової сегрегації мегаполісу (Е. Берджес, Л. Вірт, Р. Маккензі, Р. Парк, Ф. Фрейзер). Л. Вірт надав для наукового вжитку поняття урбаністичного способу життя. Лос-Анджелеська

та Каліфорнійська соціологічні школи (Б. Беррі, Р. Волкер, Д. Гордон, М. Девіс, Р. Маккензі, Х. Молох, Д. Кассарда, Д. Портеус, Е. Соджа, М. Сторпер) представили здобутки соціальної психології та соціального прогнозування в руслі урбаністики, вивчаючи локальні спільноти мегаполісу та соціологію андеркласу. Е. Соджа, подібно до А. Лефевра, презентував просторовий підхід до мегаполісу і затвердив триалектику міського простору у сполученні фізичного, ментального, соціального вимірів.

Соціально-філософський підхід до міста в масштабі мегаполісу охоплює розгляд різнобічних структур міської повсякденності, проблем соціокультурної взаємодії городян, соціальної нерівності та відчуження, змін характеру натовпу і лідерства, колективної поведінки й відповідальності, віртуалізації життя, формування відкритого суспільства, що відображено в працях П. Блока, Ф. Броделя, П. Бурдьє, Р. Беккера, Л. Едвінсона, М. Коуфорда, Г. Лебона, О. Левіса, Г. Маркузе, Т. Пако, Т. Парсонса, К. Поппера, Г. Риккерта, Е. Тоффлера та ін. Проблематиці соціального простору і часу мегаполісу, просторових практик, хронотопів та елементів міської соціальності присвячені роботи З. Баумана, У. Бека, П. Бергера, Г. Бехманна, Е. Гідденса, А. Лефевра, Е. Лакло, Н. Лукмана, Р. Сеннета, М. де Серто, Д. Уррі. Політичний ракурс дослідження мегаполісів пов'язаний із питаннями сутності політики та її технологій у міському просторі (А. Бадью, Б. Латур, Ж. Рансьєр, Ф. Лаку-Лабарт, Ш. Муфф). Проблеми мультикультуралізму, особливо гострі для західних мегаполісів, окреслили у своїх дослідженнях Г. Браун, М. Глейзер, К. Левінгстон, А. Міллер, О. Руа, А. Шлезінгер.

Осягнення феномену масової комунікації, безпосередньо розвиненої у мегаполісах, було здійснено в межах німецької комунікативної філософії, представники якої зосередилися на повсякденній комунікативній практиці – основі творення відкритого суспільства та публічного дискурсу, обґрунтували необхідність комунікативної толерантності (К.-О. Апель, Ю. Габермас, В. Хесле). Ідеї щодо кореляції приватного та публічного в межах суспільного дискурсу, теми міських конфліктів, соціальної пасивності та активності городян розглядалися в працях Х. Арендт, М. Макклюена, М. Оже, Р. Сеннета, А. Янг. Низкою авторів було продіагностовано інформаційні явища мегаполісів, зокрема механізми і вплив інформаційних війн на міське населення (Д. Альбертс, Е. Річард, І. Харлі, Дж. Штейн). Феміністські автори Б. Торне, С. Трьомель-Пльотц, П. Фішман описали сучасну гендерну комунікацію в мегаполісах як однозначно дискримінаційну.

На знакових і символічних аспектах мегаполісу зосереджуються представники семіотики (Р. Барт, У. Еко, Ю. Кристева, Ф. Солерса, Ц. Тодорова, Ж. Фай). Осмислення міської архітектури та простору мегаполісу як сукупного образу розгортали у своїх дослідженнях Ч. Дженкс і К. Лінч. Окремо зазначимо звід досліджень, присвячених розгляду масштабних міських утопій у соціологічних та філософсько-культурологічних аспектах (З. Бауман,

Л. Мамфорд, Х. Мараваль, А. Мортон, А. Фойгт).

Філософсько-антропологічне надбання в осягненні буття людини мегаполісу важливе визначенням духовності як сутнісної риси людини, символічної та ексцентричної істоти, розумінням онтологічної структури людського (тілесне, духовне, душевне), що корелюється з «тілом», «душею» і «духом» міста (А. Гелен, Е. Кассіер, Р. Плеснер, М. Шелер). Відзначимо філософсько-антропологічний характер досліджень В. Беньяміна, який вивів типологію городян у ставленні їх до міських просторових практик. Не можна обминути французьких вчених, у працях яких звучать антропологічні мотиви: ситуаціоністи (Г. Дебор, І. Щеглов) ініціювали складання ментальних мап мегаполісу на основі переживань і потреб людей міста, А. Лефевр виявив феномен «виробництва простору» міськими мешканцями в залежності від їхніх соціально-екзистенціальних особливостей, П. Вірільо у своїй «дромології» показав значення феномену швидкості для життя міської людини. Т. Пако розкрив екзистенціальний зміст ситуаціоністських практик у вимірах сучасності.

Екзистенціальний підхід щодо багатовимірності буття людини міста апелює до ролі граничних ситуацій у поставанні людської особистості, що знайшло відображення у характеристиці екзистенціалів буття у Dasein-аналізі, екзистенціальному психоаналізі (Л. Бінсвангер, М. Босс, Д. Б'юдженталь, М. Гайдеггер, А. Камю, С. К'єркегор, А. Ленгле, А. Меркуріо, С. Мадді, Р. Мей, Ж.-П. Сартр, І. Ялом, К. Ясперс). Вельми актуальною у міських дослідженнях виявилася психоаналітична парадигма людського буття в її класичних та некласичних стратегіях (Ж. Лакан, В. Райх, З. Фрейд, Е. Фромм, К. Хорні, К. Г. Юнг та ін.). Соціально-психологічні дослідження міських проблем охоплюють теми психологічних механізмів адаптації до міського середовища, розвитку і подолання міських фобій, стресів, емоційного випалювання, екзистенціальної фрустрації, суїцидальних настроїв, психологічних механізмів ідентичності тощо (І. Баркер, Р. Бек, Г. Брейвелл, Дж. Голд, А. Кампбелл, С. Мілграм, Х. Штейнбах).

Постмодерністське осягнення мегаполісу представило велике місто як «суспільство спектаклю», втілення «архітектури нагляду», де домінують симулякри та утворюється гіперреальність буття, а структурам влади протистоять гетеротопії (Ж. Бодрійяр, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Ч. Дженкс, М. Фуко).

Із другої половини ХХ ст. і особливо на початку ХХІ ст. специфіка мегаполісів усе частіше опиняється у центрі наукової уваги. З'являються споріднені терміни для позначення наймасштабніших міст планети з урахуванням їхніх кількісних характеристик та якості охоплення потоків фінансів, інформації, послуг тощо: метрополія, мегалополіс, агломерація, конурбація. Дослідження мегаполісів стають міждисциплінарними, об'єднують архітекторів, містобудівників, антропологів, екологів, географів, економістів, спеціалістів із семіотики, лінгвістів, бренд-менеджерів та ін. Загальна сфера урбо-досліджень в

західній науці отримала назви Urban Studio та Urban Theory. Мегаполіси все частіше сприймаються як самостійні транснаціональні політичні актори та отримують сталі соціальні індикатори (масштабність простору, невпинний рух потоків, надмірна масовість, наявність штабів ТНК, розгалужена система споживання, інтернаціональний характер та ін.), що визначили у своїх працях Ф. Бродель, М. Кастельс, В. Кемпен, Л. Мамфорд, П. Маркузе, С. Сассен, А. Скотт, Д. Фрідман, Д. Харві. Позитивний погляд на мегаполіс продемонстровано в ідеї пріоритету творчості для міського життя у теоріях «креативного класу» (Р. Флоріда) та «креативного міста» (Ч. Лендрі). Стає очевидним, що урбаністичний образ життя в його мегахимірі призводить до якісних, інколи стрибкоподібних змін у бутті людини.

Необхідно відзначити інформативну базу всесвітньої мережі Інтернет, яка сприяє консолідації та поширенню урбаністичних досліджень, стає складовою філософського осягнення феномену мегаполісу. Онлайн-платформи ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій ведуть моніторинг соціальних явищ у мегаполісах через віртуальну ієрархію світових міст.

Потужний пласт інтегральних досліджень міста, актуальний для соціально-філософського аналізу мегаполісів, міститься у працях радянських та російських вчених. Відзначимо філософсько-антропологічний підхід до міста (Б. Марков, О. Тихеева), урбаністично-архітектурний (В. Глазичев, М. Каган, А. Муратов), культурно-аксіологічний (П. Гуревич, П. Драч), семіотичний (М. Анциферов, Ю. Лотман, В. Топоров), соціологічний (І. Савельєва, А. Філіпов, М. Хомяков, В. Ядов), психологічний (В. Бехтерев, М. Гальперин, В. Давидов, Н. Дмитриєвська).

Українська теорія мегаполісу історично сягає у філософські та соціологічні дослідження контрверзи «село – місто», в аналіз можливостей творення українцями ідентичного міського простору (М. Грушевський, М. Драгоманов, П. Куліш, В. Липинський, І. Франко, М. Шаповал). Для аналізу буття людини мегаполісу значущими є напрацювання започаткованої В. Шинкаруком Київської світоглядно-антропологічної школи, представниками якої затверджується та розвивається ідея багатомірності людського буття (Є. Андрос, І. Бичко, М. Булатов, В. Загороднюк, В. Іванов, Г. Ковадло, Т. Лютий, В. Табачковський, Н. Хамітов, Г. Шалашенко та ін.), продовжується та критично переосмислюється теоретичний досвід таких авторів, як М. Бердяєв, А. Гелен, Е. Кассіер, Х. Ортега-і-Гассет, Г. Плеснер, Т. де Шарден, М. Шелер та ін. Проект метаантропології Н. Хамітова як філософія буденного, граничного та метакричного екзистенціальних вимірів людського буття дозволяє розглядати людину мегаполісу згідно з її вольовими інтенціями в екзистенціальній діалектиці буття.

Методологічно значущими для нашої роботи є дослідження ідеології та влади, духовності як основи життєдіяльності людини у соціумі, дуалізму духу і тіла та культурних сенсів тілесності в бутті людини, феномену цінностей та системного підходу в аналізі соціальних явищ (І. Бойченко, М. Бойченко,

О. Гомілко, З. Самчук, С. Пролесєв, І. Степаненко та ін.).

Важливі теоретико-методологічні передумови осмислення соціальних вимірів буття людини в мегаполісі маємо в роботах сучасних українських науковців у галузях соціальної філософії, філософії освіти, філософської антропології, філософії культури (В. Андрущенко, В. Ананьїн, В. Баранівський, А. Бичко, В. Вашкевич, Е. Герасимова, А. Єрмоленко, В. Єрмоленко, В. Зінченко, К. Корсак, М. Култаєва, І. Предборська, А. Ярошенко та ін.). Сучасні соціально-філософські рефлексії стосовно мегаполісу, дослідження його структурування та можливості набуття специфічної мега-міської ідентичності представили у своїх працях В. Белоусов, В. Вечерський, С. Катаєв, В. Малахов, Л. Малес, О. Міхеєва, Л. Мачулин, Л. Мруз, О. Мусієздова, О. Сенюра, В. Серєда, Ю. Сорока, І. Прибиткова, К. Фоменко, М. Чернов та ін. Т. Возняк, М. Карповець та В. Нікітін розгорнули глибокий ретроспективний аналіз міського способу життя. Ю. Легенький розкрив культурну і сенсоутворюючу функцію міської архітектури. І. Девтерєв увів поняття «Інтермен» для характеристики городянина, який професійно знається у Мережі та свідомо використовує її на благо. Київська філія урбаністичних студій фонду Г. Бьоля під керівництвом С. Шліпченко консолідує сучасні ідеї урбаністики у періодичних альманахах. Основні законодавчі джерела дослідження міста знаходимо у Хартії європейських міст та уставних положеннях Асоціації міст України.

Аналіз представлених публікацій дозволяє зробити висновок, що чисельні складові проблем міста отримали ґрунтовну розробку у філософській літературі, проте спеціального комплексного та цілісного дослідження мегаполісу як феномену соціального буття людини ще не здійснювалося. Це актуалізує необхідність системного соціально-філософського вивчення буття людини мегаполісу в інтегративній єдності його соціальних, культурних та екзистенціальних вимірів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснено в межах науково-дослідницької роботи відділу соціальних проблем вищої освіти та виховання студентської молоді Інституту вищої освіти НАПН України «Вища освіта як подолання ціннісного розколу в Україні», (Державний реєстраційний номер 01 12U002215). Тема дисертації затверджена Вченою радою Інституту вищої освіти НАПН України (протокол 4/12 від 30 квітня 2015 року).

Метою дослідження є розробка і реалізація нового інтегративного підходу, який би дозволив концептуально відтворити цілісність соціального буття людини мегаполісу в системній єдності його соціальних, культурних та екзистенціальних вимірів.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення наступних **дослідницьких завдань:**

– визначити теоретико-методологічні засади дослідження соціального буття людини мегаполісу;

- дослідити мегаполіс як ідею та образ у контексті соціального буття людини;
- проаналізувати головні виклики мегаполісу в соціокультурних та екзистенціальних аспектах;
- визначити соціокультурні та екзистенціальні стратегії та модуси буття людини мегаполісу;
- розкрити соціокультурну та екзистенціальну взаємодію буття мегаполісу та буття людини мегаполісу;
- дослідити феномен українського мегаполісу.

Об'єкт дослідження – феномен мегаполісу в контексті соціального буття людини.

Предмет дослідження – соціальні, культурні та екзистенціальні виміри буття людини мегаполісу в їхньому системному взаємозв'язку і взаємообумовленості.

Методи дослідження. Провідними в дослідженні стали системний, комплексний і трансдисциплінарний підходи, які дозволили дослідити соціальні, культурні та екзистенціальні виміри буття людини мегаполісу в їхньому системному взаємозв'язку і взаємообумовленості. Концептуально відтворити цілісність соціального буття людини мегаполісу дозволило застосування методів соціально-антропологічної інтерпретації та соціально-філософської інтеграції досліджуваного предмету. Для досягнення поставленої мети в роботі використано загальнонаукові методи дослідження (ретроспективний і компаративістський аналіз для визначення історично складених тенденцій соціального поля урбаністики та виявлення в них підстав для соціально-філософських узагальнень), діалектичний метод для аналізу переходу кількісних параметрів у якісні у просторі мега-міста та дослідження протиріч буття людини серед викликів мегаполісу; холістичний метод та сполучення індуктивного й дедуктивного методів уможливили аналіз окремих виявів мегаполісу в його цілісності.

У роботі застосовано наскрізну ідею філософії екзистенціалізму та персоналізму про справжнє та несправжнє в бутті людини, важливими стали концепти «гранична ситуація» та «екзистенціальна комунікація» К. Ясперса, що методологічно допомогли осягнути світ переживань людини мегаполісу в її комунікації із собою та містом. Методологічно плідними виявилися ідеї витіснення та сублімації класичного психоаналізу З. Фрейда, учення про архетипи в глибинній психології К. Г. Юнга, аналіз Е. Фроммом відчуження і любові в контексті критики суспільства споживання. Доречними стали соціальні теорії інтегральності та фрактальності міського середовища, де простір мегаполісу розглядається як складна, але розумно діюча система, як «вулик» соціальних контактів та взаємодій (Ж. Марітен, К. Уілбер, Е. Федер, М. Хемілтон). Методологічним стрижнем розгляду та теоретичного синтезу екзистенціальних та соціокультурних стратегій людини мегаполісу стала теорія А. Тойнбі про «виклик-відповідь» як основу розвитку цивілізаційного шляху мікро- та

макросоціумів.

Використання теоретико-методологічного потенціалу метаантропології Н. Хамітова дозволило дослідити закономірності екзистенціальної діалектики людини мегаполісу в її буденному, граничному та метаграничному бутті, а її розвиток у методології соціальної метаантропології (С. Крилова) дав можливість застосувати ці підходи до соціально-філософської інтерпретації мегаполісу як специфічного комунікативного й мета-особистісного феномену. Методологічно корисними для нашого дослідження є роздуми Т. Андрущенко про естетичне як соціальний феномен, про розмивання фундаментальних устоїв людської соціальності в епоху глобалізації та інформаційної революції. Важливі орієнтири надають дослідження В. Кушерцем соціокультурних вимірів людського, затвердження ним домінуючої ролі знання у розвитку суспільства, нагальної необхідності для сучасної України вільних людей, що продукують ідеї. Аналізуючи велике місто як засіб впорядкування світу людського буття, є сенс звернутися до актуальних ідей І. Рижової щодо філософської суті дизайну як культурної універсалиї цивілізації та обґрунтування нею креативного типу особистості, яка здатна якісно модифікувати світ.

Загальна методологічна призма дослідження виявилася інтегративною, заснованою на застосуванні принципу взаємодоповнювання надбань соціальної філософії, соціології міста, філософської антропології, метаантропології, філософії екзистенціалізму, екзистенціального психоаналізу, постмодерністських підходів. Це дало змогу виробити власний методологічний підхід, що отримав назву «інтегративна соціальна філософія мегаполісу», яка розглядає соціальне буття людини у колі викликів мегаполісу в буденному, граничному та метаграничному вимірах буття та вивчає специфіку соціокультурних та екзистенціальних проявів і комунікативних актів у цих вимірах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній соціальній філософії розроблено й застосовано інноваційну методологічну стратегію дослідження соціального буття людини мегаполісу, засновану на синтезі соціально-філософського, метаантропологічного та екзистенціально-комунікативного підходів до соціокультурних практик людини мегаполісу, і тим самим запроваджено новий напрям дослідження великих міст – соціальну інтегративну філософію мегаполісу. Використання нового інтегративного соціально-філософського підходу дозволило концептуально відтворити цілісність соціального буття людини мегаполісу в системній єдності його соціальних, культурних та екзистенціальних виявів із урахуванням викликів-відповідей цього буття.

У результаті мегаполіс концептуалізовано як соціокультурний багатовимірний феномен соціальної дійсності (соціальний суб'єкт, соціальний простір, соціальний процес, соціальний організм, семіотичний палімпсест), а міську людину Homo Urbanus представлено у багатовимірності її буття як провідного соціального суб'єкта сучасності, який діє у соціокультурному

просторі, що максимально уособлює ідею міста на сьогоднішній день.

Наукова новизна одержаних результатах конкретизується у таких положеннях.

Уперше:

– розкрито глобальні стратегії соціального буття людини мегаполісу на підставі провідної ролі екзистенціалу пере-живання: ви-живання у місті (пріоритет задоволення біологічних та матеріальних потреб або духовна неспроможність повноцінного міського життя) та в-живання у місто (пріоритет духовного осягнення міста, набуття міської ідентичності);

– виявлено провідні соціальні, культурні та екзистенціальні модуси буття людини мегаполісу, детерміновані культом споживання (тип Обивателя), пошуком свого місця у місті (тип Шукача), всебічним творенням міста і відносин в ньому (тип Творця), що у свою чергу відображає буденний, граничний та метаграничний виміри буття, осмислено екзистенціально амбівалентні типи городян (Маргінал, Бродяга, Фланер, Воїн, Господар, Лідер);

– виокремлено два типи соціальних викликів мегаполісу: виклики, пов'язані із соціальними колізіями у місті (контраст бідності і багатства, криза міського управління, безробіття, злочинність, демографічні перекося, мультикультуральні конфлікти, тероризм) та виклики, зумовлені урбаністичною специфікою великого міста (просторова експансія, сенсорна атака, інтенсивний темпоритм, техногенні та природні загрози, інформаційний бум). Показано, що людина мегаполісу «відповідає» на виклики згідно своєму екзистенціальному вибору, демонструючи аномію, відчуження, споживацький егоїзм чи соціальну активність, любов до міста і відповідальність за нього;

– інтегративно розкрито закономірність розвитку ідеї міста у людському бутті від «Urban Oasis» до «Smart City» та її розгортання у просторі мегаполісу, спричинене прагненням до «ідеалу життя», обґрунтовано доцільність розрізнення у проблемному полі соціально-філософської урбаністики п'яти провідних образів мегаполісу: місто-артефакт (відображення образу міста у мистецтві), місто-бренд (комерційний імідж міста), місто-симулякр (сприйняття міста як суто статусного атрибуту), місто-особистість (олюднений образ мегаполісу у сукупності його «тіла», «душі» і «духу»), віртуальний мегаполіс (образ міста у віртуальному просторі);

– систематизовано соціокультурні та екзистенціальні способи осягнення простору мегаполісу людиною міста: інтервенція (деструктивне вторгнення у простір), пристосування (буденна редукція простору до внутрішніх міграцій), засвоєння (ментальне зонування і дроблення простору на фрактали), подолання (яскраво виражено у соціальних практиках субкультур), креативна трансформація (ревіталізація міста);

– визначено інноваційну специфіку натовпу мегаполісу в його здатності перетворюватися у «розумний» і «мудрий» натовп та потенціал симбіозу натовпу і публіки (поп-фани, спортивні уболівальники, тусовщики, коучинг-аудиторії,

публіка масових видовищ);

– виявлено темпоральні особливості мегаполісу (режим Non Stop, цейтнот, інтенсивний темпоритм) та визначено соціокультурні й екзистенціальні стратегії людини від «вбивства часу» і гаяння часу до свідомого тайм-менеджменту, вироблення міської мобільності;

– інтегративно винайдено такі соціальні та екзистенціальні парадокси, як профанацію сакрального (десакралізація, формальне виконання ритуалів) та сакралізацію профанного (культува атрибутивність поп-культури та об'єктів споживання), публічну приватність (парадокс «автономії» користувачів телекомунікаційних систем в оточенні натовпу) та приватну публічність (глибинне індивідуальне переживання публічних подій завдяки онлайн-режиму);

– розкрито соціокультурну та екзистенціальну взаємодію буття мегаполісу та буття людини мегаполісу: людина є «продуктом» міського середовища і водночас його творцем. Обґрунтовано, що Homo Urbanus саме як тип Творця втілює ідеал міської людини, якій притаманні соціальні маркери: інтегральність натури, міська метріопатія, креативність, соціальна активність, сенсорна селекція, творення ментальних мап і фракталізація міського простору, організація «розумного» натовпу і дискурсу полілогу, здатність бути Інтерменом, виявляти волю до безмежності, олюднювати мегаполіс та набувати повноцінної міської ідентичності;

– винайдено соціальні проблеми українських мегаполісів на підставі інтегративного аналізу їхньої соціокультурної та екзистенціальної специфіки: пріоритет ринку, маргінальність, імітаційність деяких соціальних практик, екологічний колапс, еклектика архітекτονіки, збідніння населення при агресивній системі корупції, перманентна криза міської влади, меншовартісний космополітизм городян, але й любов до природи, гостинність, висока культура креативних мікрорспільнот;

– показано, що революція у мегаполісі демонструє феномен «повернення полісу» (площа міста стає центром пасіонарності, відновлює сакральну роль храму та міських укріплень), породжує нові типи городян у специфіці їхніх соціальних ролей, задає інноваційний комунікативний код мешканців українських міст для набуття їхньої соціальної ідентифікації (метафори «Майдан», «Автомайдан», «Антимайдан», «Революція Гідності», «Небесна Сотня», «Волонтер», «Біженець», «Кіборг», «Тітушка», «Ватник» тощо), розгортає унікальний історичний «текст» міста.

Удосконалено:

– уявлення про те, що мегаполіс робить городянина заручником штучних систем життєзабезпечення, визначено, що це зумовлює унікальну роль людського фактору, у зв'язку з чим найважливішу роль набуває екзистенціал відповідальності;

– сприйняття мегаполісу як медіаполісу та інформаційного міста, де розгортається масштабний полілог, який в умовах інформаційного буму потребує

розвитку критичного мислення і толерантної комунікації.

Набуло подальшого розвитку:

– ідеї розгляду мегаполісу як простору максимальних можливостей для знайомства чоловіків та жінок, творення любовних стосунків і поширення «гендерлекту» (толерантного гендерного спілкування). Показано, що «технологізм» цих процесів у великих містах несе загрозу штучності і надмірної гламурності; разом з тим автономія багатьох мешканців мегаполісу і слабкий соціальний контроль уможливають нарощення гендерної конфліктності. На протипагу цьому усвідомлення цінності любові-цілісності зумовлює творення гармонійних стосунків, де присутнє пізнання міста, його зонування на кшталт «місць закоханих»;

– наукові спостереження за кардинальними змінами соціальної реальності українських мегаполісів. Показано, що Київ, Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк набули особливого соціально-історичного значення як потужні політичні гравці, суб'єкти соціальних процесів на рівні держави та на міжнародному рівні, нагально потребують діалогу заради миру і цілісності країни та соціокультурного ребрендингу з метою збереження своєї історичної спадщини, набуття нових смислів, відповідних до європейського вибору країни.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у розробці цілісної соціально-філософської концепції буття людини мегаполісу в його соціокультурних та екзистенціальних аспектах на основі розробленого авторського підходу – інтегративної соціальної філософії мегаполісу, що відкриває можливості розгортання нового напрямку в галузі соціальної філософії. Результати дослідження можуть бути використані при розробці стратегій розвитку міст, міської культури, формування громадянського суспільства та інститутів соціального партнерства й соціальної відповідальності в Україні.

Теоретичні положення, висновки та методологічні напрацювання, отримані в процесі дослідження, особливо підхід інтегративної соціальної філософії мегаполісу можуть бути застосовані при аналізі низки проблем у галузях соціальної філософії, філософської антропології, філософії культури, філософії освіти, етики, естетики, а також у навчальному процесі при викладанні курсів та спецкурсів із гуманітарних і соціальних дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Висновки й основні положення дисертаційного дослідження виконані дисертантом самостійно. У публікації за номером 5 дисертанту належить 0,35 д. а. у частині, яка стосується специфіки дискурсу полілогу в просторі міста та у медіа-просторі.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретико-методологічні положення дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на низці методологічних семінарів, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференцій та семінарів, зокрема: методологічному семінарі «Філософія, екзистенція, комунікація» Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України (м. Київ, 2007–2015), методичних семінарах

кафедри філософії НТУУ «КПІ» (м. Київ, 2007–2015), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми управління» (м. Київ, 2007), Міжнародній науково-практичній конференції «Творчість як здійснення блага через істину у красі» (м. Київ, 2009), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми управління» (м. Київ, 2009), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми управління: перспективні ідеї та технології» (м. Київ, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції «Екзистенціальні виміри філософсько-антропологічного пізнання: творча спадщина В. І. Шинкарука» (м. Київ, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток сучасного суспільства в умовах глобальної нестабільності» (м. Одеса, 2013), філософсько-антропологічних читаннях «Сучасне філософсько-антропологічне знання як відповідь на виклики сьогодення» (м. Київ, 2013), Міжнародній науково-практичній конференції «Творчість як спосіб буття свободи» (м. Київ, 2013), Міжнародній науково-практичній конференції «Великі війни, великі трансформації» (м. Київ, 2014), міждисциплінарному науково-дослідному семінарі «Місто-як-текст: людина в інтер'єрі міста» (м. Київ, 2015), Міжнародній науково-практичній конференції «Філософія людини як шлях гуманізму та гідності у граничному бутті суспільства: підхід філософської антропології та метаантропології» (м. Київ, 2015), Фестивалі міських проектів за підтримки київського міського голови В. Кличка «ПРОмісто» (м. Київ, 2015).

Публікації. Основні ідеї та результати дослідження викладено у 32 публікаціях, із них: 1 – одноосібна монографія, 21 стаття – у наукових фахових виданнях із філософських наук, 5 статей – у закордонних наукових виданнях, 10 – в інших наукових виданнях.

Кандидатська дисертація на тему «Екзистенційні виміри риторики» була захищена у 2006 році. Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської не використовуються.

Структура дисертації. Мета, завдання і логіка дослідження визначили зміст і структуру роботи, яка складається зі вступу, шести розділів, що включають 22 підрозділи, висновків та списку використаних джерел (500 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 451 сторінку, із них основна частина дисертації – 401 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації з урахуванням ступеню опрацювання проблеми, охарактеризовано зв'язок роботи з науковими темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано положення наукової новизни, розкрито практичне значення отриманих результатів, наведено дані про їх апробацію, публікації, структуру та обсяг дисертації, особистий внесок здобувача.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження буття людини мегаполісу» конкретизовано понятійно-категоріальний апарат дисертаційного дослідження і закладено теоретико-методологічний фундамент його подальшого розгортання. На підставі аналізу стану наукового вивчення міської проблематики в теоретичних площинах філософії, соціології, культурології, урбаністики, семіотики, постмодерністської парадигми розроблено авторську методологічну програму – інтегративну соціальну філософію мегаполісу.

У підрозділі 1.1. «Буття людини мегаполісу як соціально-філософська проблема: осмислення евристичного потенціалу урбаністики, антропології міста та соціології міста» виявлено, що урбаністика являє собою велике міждисциплінарне коло досліджень міського життя. Уточнюються основні дефініції цього кола, поняття «мегаполіс», «мегалополіс», «світове», «глобальне» місто та ін. тлумачаться як певним чином синонімічні, адже основою їхнього виділення в окрему групу є субстрат «МЕГА», сутність якого полягає у позначенні міської масштабності та гетерогенності. Визначається стале розуміння мегаполісу як міста з великою кількістю і щільністю населення (більше мільйона жителів), яке грає важливу центроутворюючу роль у житті регіону, держави і впливає на міжнародні процеси. Визначено, що філософський розгляд безпосередньо мегаполісів почався з кінця XIX ст., коли на планеті стартувала активна фаза урбанізації, відзначена розростанням великих міст.

Зазначено, що протягом історії місто розглядається як соціальний простір, соціальний процес і соціальний організм у зв'язку із загальносуспільними явищами світового розвитку, серед яких є актуальними глобалізація, глокалізація та віртуалізація життя, перформативний характер соціальних подій, гетерогенність та дифузність соціального буття.

Аналізується вагомий методологічний здобуток теорії міста у працях класичних учених (М. Вебер, П. Геддес, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, Ф. Тьонніс, О. Шпенглер), де великі міста презентуються як провідні структурні елементи цивілізації, а людина постає як «містостобудівна тварина». Визначається, що просторовий підхід до мегаполісу, запроваджений у тріаді міського простору А. Лефевра та триалектиці Е. Соджи, дає змогу розглядати людське буття у мегаполісі через соціально-комунікативні зв'язки городянина з оточенням, у соціальній діяльності та співтворчості. Проаналізовано здобутки соціально-філософських і соціологічних американських та європейських підходів, звернених до повсякденності людського буття у мегаполісі, де місто постає як арена суспільства спектаклю, культу споживання і біотичної боротьби, а провідними виявляються переживання ворожості, тривоги і страху (Е. Амін, А. Андерсон, В. Бен'ямін, Е. Берджес, Б. Вандельфельс, П. Вірільо, М. Девіс, Д. Мессі, Р. Парк, С. Сассен, Н. Тріфт, У. Уорнер, П. Холл, Д. Фрідман, Х. Ліндоу).

Розкривається позитивний погляд на мегаполіс, втілений в ідеях «ментальних мап» (французькі ситуаціоністи, Т. Пако), «креативного класу» і

«креативного міста» (Р. Флоріда, Ч. Лендрі). Наголошується на актуальності «трьох «Т» міської креативності Р. Флоріди (технології, таланти, толерантність). Мегаполіси постають як «мотори світової системи» (Дж. Фрідман), мережеві провідники світових процесів (М. Кастельс, Л. Мамфорд), виявляють «текучість» (З. Бауман) та «мобільність» (Д. Уррі). Визначено, що урбаністика на сьогоднішній день презентує мозаїку міських досліджень, проте вочевидь потребує методологічного стрижня у розгляді буття людини мегаполісу.

У підрозділі 1.2. «Соціокультурні та екзистенціальні аспекти буття людини мегаполісу в контексті філософсько-антропологічного дискурсу» розглянуто систему наукових принципів та теорій дослідження мегаполісу в руслі філософської антропології. Проаналізовано праці А. Гелена, Е. Кассіра, Г. Плеснера, М. Шелера, російських філософів Б. Маркова, Ю. Тихеевої, представників Київської світоглядної антропологічної школи, українського філософа М. Карповця, який започаткував саме філософсько-антропологічний підхід до міста. З'ясовано, що філософсько-антропологічний підхід надає можливість розгляду людини як триєдиної істоти в сукупності її тілесно-душевно-духовного потенціалу, відповідно чому аналіз буття міста отримує антропоцентричний характер, якщо мегаполіс досліджувати через його «тіло», «душу» і «дух». Також принциповими методологічними здобутками філософської антропології, важливими для нашого дослідження, є визначений у руслі цього підходу пріоритет духовності як сутнісної риси людини (М. Шелер), розуміння людини як ексцентричної та «символічної тварини» (Е. Кассіра).

У підрозділі 1.3. «Екзистенціалізм, екзистенціальний психоаналіз та метаантропология як методологічні орієнтири осягнення екзистенціальних вимірів буття людини в мегаполісі» розглядається набуття екзистенціальної філософії, екзистенціального психоаналізу та метаантропології. Проаналізовано позиції М. Гайдеггера, Е. Бенвениста, А. Камю, А. Ленгле, Ж.-П. Сартра, В. Франкла, К. Ясперса) і представників постекзистенціальної традиції та її дослідників (К. Райда, Г. Слаат, А. Фонтана) для дослідження буття людини мегаполісу. Визначено принципові концепти цих підходів: екзистенціальна багатовимірність буття людини, провідна роль граничних ситуацій у поставанні людської особистості. Доводиться, що провідною «точкою зборки» екзистенціальних проявів буття людини мегаполісу є екзистенціал переживання, а рушієм екзистенціальної діалектики людини є прояв волі. Доведено методологічну користь проекту метаантропології Н. Хамітова, що дає змогу аналізувати буття людини мегаполісу в його екзистенціальних вимірах (буденний, граничний, метаграничний).

Робиться висновок, що класичні екзистенціальні постулати доповнюються слушною тезою про екзистенціальну природу соціального, а розгляд екзистенціальних проблем проводиться у контексті загальносуспільних процесів.

У підрозділі 1.4. «Семіотика як методологічна засада вивчення буття людини в мегаполісі» здійснюється огляд досліджень представників семіотики в

їхньому ставленні до буття людини міста, аналізуються концепти «семіотика простору» та «риторика образу», символічна складова в імені міста та в його топоніміці й ономастиці, важливість міських міфів (М. Анциферов, Р. Барт, Ж. Дерріда, У. Еко, Ю. Кристева, Ю. Лотман, Ф. Солерса, Ц. Тодорова, Ж. Фай та ін.).

Комунікативно-екзистенціальне поле мегаполісу постає як масштабний континуум знаків, що взаємодіють між собою та іншими знаковими системами, сприяють набуттю міської ідентичності. Згідно з семіотикою, різновидами знакових систем у місті є мова городян, образні й символічні артефакти на вулицях міст, природні явища (ландшафт, погода), візуальна реклама, конвенційні знаки у технічних засобах організації життя та цифрових засобах комунікації.

Виявлено, що в руслі семіотики по-особливому оцінюється архітектура міста: як втілення ідеології (У. Еко), як сенсоутворюючий об'єкт (А. Ф. Лагопулос, Х. Мутаньола-Торнберг, П. Пеллегрині). Мегаполіс зрештою постає як багатосаровий семіотичний механізм, палімпсест, що генерує багатосарові смисли, розмаїття гетерогенних текстів і кодів, надає нову інформацію за рахунок того, що зіштовхує коди і тексти різних національних, культурних, стильових модифікацій.

У підрозділі 1.5. «*Постмодернізм як методологічна стратегія дослідження специфіки людського буття в мегаполісі*» розглядаються праці філософів-постмодерністів як носіїв посткласичних ідей нової соціальності в ракурсі міських досліджень. Велике місто постає як максимальне уособлення культу споживання, «суспільства спектаклю», в якому домінують симулякри та утворюється завдяки ним гіперреальність; надмірна масштабність мегаполісу нівелює міську ідентичність та самоідентифікацію людини (Ж. Бодрійяр). Згідно з розмислами Ж. Дерріди відбувається символічний «кінець міста», мегаполіс втрачає екзистенцію захищеності, перестає бути місцем притулку та гостинності, замість цього уособлює дискурс влади, являє собою масштабний дисциплінарний простір, що поєднує архітектуру та урбаністику в «архітектурі нагляд»; єдиним способом пристосування людини до цього стають гетеротопії – атипові фрагменти міського простору, локуси зберігання самоідентифікації (М. Фуко).

З'ясовано, що постмодерністи виявили специфіку архітектури мегаполісу як колажу історій та інновацій, палімпсест (Ч. Дженкс), різновид маскультури і масової комунікації з ідеологічним змістом (У. Еко). Мегаполіс трактується як хаосмос і тотальний деструктив; за бортом принаймні європейських постмодерністських тез залишаються ідеї «креативного міста». Проте сучасність актуалізує ідею гіперреальності та ідею трансгресії як подолання усіх можливих меж (Ж. Батай, М. Бланшо, Ж. Дерріда, Т. Клоссовські, М. Фуко).

Головний висновок до I розділу полягає в обґрунтуванні інноваційної методологічної стратегії дослідження соціального буття людини мегаполісу, заснованої на синтезі соціально-філософського, соціологічного, семіотичного, екзистенціально-комунікативного, постмодерністського та метаантропологічного

підходів до соціокультурних практик людини мегаполісу. Новий напрям дослідження великих міст отримує назву: соціальна інтегративна філософія мегаполісу. Його застосування надає змогу концептуально відтворити цілісність соціального буття людини мегаполісу в системній єдності його соціальних, культурних та екзистенціальних вимірів, що показано у наступних розділах роботи.

Другий розділ «Мегаполіс як ідея і образ» присвячено ретроспективному аналізу соціальних ідей та образів міста від урбо-утопій до сучасних «розумних міст» у масштабі мегаполісу.

У підрозділі 2.1. «Сакральні та профанні, утопічні та реалістичні ідеї мегаполісу» розглядаються явища профанації та сакралізації міських ідей у масштабі мегаполісу, досліджуються провідні ідеї міста в утопічному контексті та реальному втіленні.

Визначено соціокультурні реверсії мегаполісу – профанацію сакрального та сакралізацію профанного. Космогонічний сенс міста поступово загублюється у зв'язку з поліцентричністю мегаполісів, а ідеологічні та ціннісні трансформації призводять до того, що сакральні об'єкти та міські топоси, пов'язані з минулою героїзацією, втрачають сакральний зміст, природні й історичні цінності інколи руйнуються в угоду меркантильним розрахункам. Водночас суб'єкти і об'єкти маспокультури перетворюються на «ідолів», що дає підстави говорити про сакралізацію профанного на тлі деформацій базових цінностей життя.

Обґрунтовано, що утопічна свідомість людини детермінується бажанням вийти з полону буденності через порив до свободи та екзистенцію творчості в пошуках ідеалу життя, у прагненні впорядкувати простір щоденного помешкання згідно гармонії Всесвіту. З'ясовано, що у сьогоденні спостерігається відхід від глобальних утопій суспільно-політичного розмаху до проєктів індивідуального життя людини під егідою ідеї особистісного комфорту. Жорстка регламентація поступається місцем пропозиції максимального різноманіття, де кожен здатний виробити власний спосіб буття. При цьому вияви сучасної утопічної свідомості демонструють поширення екзистенціальних страху і тривоги в есхатологічному ракурсі, що відображено в багатьох артефактах. Водночас відбувається поєднання утопічних проявів з міфологічними і казковими сюжетами у жанрі фентезі-утопій. Поява високих інформаційних технологій акумулює розвиток утопічної свідомості та удосконалення практики творення «розумних» міст (Smart city), покликаних стати ідеальним життєвим середовищем (Urban oasis).

У підрозділі 2.2. «Семіотична своєрідність мегаполісу» визначається інтердискурсивність та інтертекстуальність семіотики мегаполісу в її соціальному вимірі. Неоднорідність та дискретність простору міста ускладнює його «читабельність», проте городяни, стаючи учасниками певних структур соціальної активності, надають семіотичні смисли міським феноменам.

У соціокультурній практиці велике місто постає як мегатекст. З'ясовано, що семіотичні складові мегаполісу об'єднують архетипові та інноваційні феномени:

архетипи висоти, глибини й безмежності співвідносяться з тривимірною візуальною семіотикою мегаполісу. Аналізується багатошарова аудіосеміотика мегаполісу, історично вкорінена міфологія та символіка. Робиться висновок, що поєднання архетипових та інноваційних образів «реабілітує» штучність мегаполісу, розкриває її екзистенціальну природність. Читання міста як тексту доступно духовно розвиненій людині з волею до пізнання і творчості, яка вибудовує міську ідентичність, входячи у душевно-духовний діалог із містом.

У підрозділі 2.3. «Образи мегаполісу: місто-артефакт, місто-особистість, місто-бренд, місто-симулякр» докладно показано полісемантичність образу мегаполісу. На прикладах мистецького надбання доводиться, що мегаполіс функціонує в культурі як безпосередній артефакт у сукупності своїх матеріальних пам'яток та опосередковано – як фон чи герой художніх сюжетів (кіно, живопис, музика, художня література).

Показано, що духовно-душевне осягнення міста відбувається через екзистенціальне зонування простору: ментальні мапи мегаполісу розкривають його як цілісний метафізичний суб'єкт. Цьому ж сприяють локації «генія місця» (*genius loci*), пов'язані з видатними особистостями міста та історичними подіями. Складовими творення цілісного образу є також виокремлення іміджевих та брендівих ознак мегаполісу.

Впорядкована взаємодія складових міста, дійова вмонтованість міського мешканця в темпоритм роботи, трафіку й дозвілля наповнюють образ мегаполісу драматургією та екзистенціальною напругою, що породжує амбівалентні метафоричні назви (джунглі, базар, зустріч, фікція тощо), які відображають певну екзистенціальну детермінанту сприйняття міста. У контексті симулякрів і культу споживання, комерціалізації та гламуризації життя мегаполіс здатний перетворюватися в уяві споживача на симулякр, атрибутивну «обкладинку» замість сутнісного феномену дійсного буття.

У підрозділі 2.4. «Віртуальний вимір мегаполісу» розглядається функціонування ідеї та образу мегаполісу у віртуальному просторі. Уточнюються поняття віртуального, уявного та реального, обґрунтовується поняття віртуальної реальності, пропонується під віртуальним образом мегаполісу вбачати його втілення у сфері сучасних цифрових технологій.

Визначаються риси віртуальної реальності мегаполісу, які впливають на фізичну реальність міста та на індивідуальне буття-у-місті його мешканців. Залежність від Мережі чи конструктивне її використання відображає індивідуальну волю користувача, його екзистенціальний вибір у буденному, граничному чи метаграничному бутті. Людина мегаполісу в ідеалі стає Інтерменом, здатним свідомо використовувати віртуальний простір для комунікації, пізнання і творчості, проводити інтелектуально-емоційну селекцію повідомлень мережі, протистояти спаму і маніпуляціям. Віртуальний світ мегаполісу має перспективу перетворення у планетарне місто або «глобальне село» (М. Макклуюен) – максимально масштабну урбаністичну структуру у

сполученні віртуально-уявно-реального вимірів, проте сучасні мегаполіси попри розростання здебільшого зберігають статус-кво щодо свого цілісного образу.

Головним висновком другого розділу є усвідомлення того, що людина здатна творити цілісний образ міста у контексті мегаполісу. Ідея міста як ідеалу помешкання рухається від утопічних до реалістичних проєктів, сполучає сакралізацію профанного та профанацію сакрального, образ міста стає артефактом, брендом або симулякром, отримує віртуальний вимір. Духовно-душевне осягнення мегаполісу олюднює його, і місто сприймається як антропоморфна особистість, суб'єкт глибинних почуттів. Семіотичне осягнення мегаполісу презентує його гіпер- та інтертекстуальність, інтердискурсивність, сполучення візуальної та аудіальної семіотики, загального міського міфу та символів і міфів місць міста.

Третій розділ «Соціальні, культурні та екзистенціальні виклики мегаполісу» містить розгляд найбільш актуальних викликів мегаполісу та соціокультурних й екзистенціальних стратегій «відповідей» на них з боку людини мегаполісу через певні соціальні міські практики.

У підрозділі 3.1. «Соціальні та мультикультурні виклики» визначено соціальні виклики мегаполісу, які демонструють соціальну несправедливість: контраст бідності і багатства й відповідно – збідніння населення, злочинність, безробіття, демографічні перекося, криза міського управління, протиріччя у контексті мультикультуральності. Обґрунтовано, що не дивлячись на поширеність теорій постімперіалізму, згідно яким із закінченням колоніального періоду зникають експлуататорські відносини, а багатонаціональні кампанії відкривають ринки у країнах «третього світу» і тим несуть багато користі, реальність показує інше: з кожним роком спостерігається нарощування хибної урбанізації і зuboжіння певної частки населення. Наведено сучасну статистику щодо вказаних соціальних проблем, показано їхню специфіку в пострадянських, зокрема в українських мегаполісах (перманентна криза влади, зрощення влади й бізнесу, корупція та бюрократія, що вросли в усі системи управління та функціонування мегаполісів). Аналізується феномен тероризму в мегаполісах, зазначається комунікативна недосконалість та інтелектуальна безпорадність міжнародної спільноти у кардинальній протидії цьому вияву насильства, вкрай згубного для великих міст.

Визначено, що багато в чому названі соціальні проблеми залежать від якості соціального управління містом та діяльності міжнародних впливових структур. Наголошено на необхідності всебічного запровадження широкої комунікації та принципів толерантності, співпраці представників влади і громадянського суспільства, розвитку публічного дискурсу та соціальної активності городян.

У підрозділі 3.2. «Натовп мегаполісу» здійснюється ретроспективний огляд соціальних досліджень натовпу у працях Г. Лебона, С. Сігеле, Г. Тарда, З. Фрейда, Е. Фромма та ін., визначаються найбільш актуальні для мегаполісу різновиди натовпу, уточнюються дефініції маси, натовпу, публіки. Визначається доречність

класичних класифікацій натовпу для сучасного великого міста: наявні стихійний, конвенційний, okazіональний, повстанський, експресивний та екстатичний види натовпу з притаманними їм ефектами навіювання й емоційного зараження, прагненням руху і харизматичного керівництва. Проте констатується, що натовп і спільноти мегаполісу (особливо у розвинутих країнах з високим рівнем демократії) тяжіють загалом до підвищення розумового рівня, виявляють волю до пізнання, співробітництва і поміркованих дій, здатні творити широкий комунікативний дискурс громадянського суспільства. Наведено приклади інноваційних практик натовпу у контексті соціально-політичних подій нашого часу (флеш-моб, шопінг-бунт, «розумний заколот», «розумний» і «мудрий» натовп).

Виявлено своєрідні мегаполісні види натовпу: юрба, тусовка, спортивні вболівальники, «фанати», коучинг-аудиторія. Зазначено наявність стратегії «масової» людини, яка некритично ставиться до інформаційного спаму, маніпуляцій та пропаганди, внаслідок чого стає суб'єктом/об'єктом навіювання. При цьому мегаполіс із розвитком сучасних медіа, зокрема вуличного телебачення й режиму *Vox rōpuli*, знаменує унікальну можливість спонтанного перетворення натовпу у мотивовану публіку.

У підрозділі 3.3. «Темпорально-просторові виклики» досліджується специфіка організації простору і часу мегаполісу. Виявлено типові соціальні практики у відношенні до простору: пристосування, інтервенція та вандалізм, подолання, засвоєння і перетворення. Надано приклади перетворень міського простору у мегаполісах світу через креативні міські практики на кшталт воркшопів, джентрифікації, трансформації, ревіталізації депресивних зон.

Визначаються темпоральні особливості мегаполісу: інтенсивний темпоритм, цейтнот, режим non stop, ефект позачасової «вічної весни», утворений штучним світлом і клімат-контролем, синхронна присутність історичних часів у соціокультурному просторі мегаполісу. Виявлено суб'єктивізацію часу у бутті людини мегаполісу: поспіх, гаяння і «вбивство» часу, «випадіння» з часу та на противагу цьому – мобільність, спонтанність, свідомий тайм-менеджмент, збереження єдності часів минулого-теперішнього-майбутнього у соціокультурному просторі мегаполісу. Темпоральні виклики мегаполісу детермінують екзистенціальний вибір людини: інерцію життя у темпоритмі мегаполісу чи свідому організацію часу.

Підрозділ 3.4. «Сенсорне різноманіття» присвячений визначенню сенсорних подразників великого міста, які дають підстави для введення в осягнення мегаполісу метафори «сенсорна атака». Йдеться про візуальні, аудіальні, смакові, тактильні й нюхові «виклики»: безліч візуальних образів, шумовий фон і звукова палітра, запахи, численні вимушені торкання людей і предметів, споживацькі спокуси щодо їжі і пиття, сексуальні провокації у вуличній моді та рекламі. Робиться огляд науково визначених меж акустичних подразників, наводяться приклади інноваційних соціальних практик містян у

пошуках місць тиші та гармонізації (флоатинг). Безсистемне інерційне споживання зумовлює гедоністичну гіперфагію (перенасичення сенсорними задоволеннями).

Виявляється факт сенсорної селекції – вибірковості сенсорного сприйняття мегаполісу та актуалізуються інноваційні поняття, які можна ввести у сферу соціальної філософії міста: міксophobia – страх різноманіття (З. Бауман), сенсорне регулювання (*sensory gating* (З. Бауман)) – фільтрація навали подразників, саундскейп і саундшафт – механізми фільтрації звуків. Мегаполіс визначається також як «інформаційне місто» та медіаполіс, що несе інформаційний бум, відповідно чому людина мегаполісу має вибір інерційного споживання спаму або вироблення критичного ставлення до нього.

У підрозділі 3.5. «Техногенні та природні виклики» аналізуються особливості соціальної поведінки городян в умовах техногенних, антропогенних та природних викликів. Показано, що людина мегаполісу за певних умов стає заручником технологій та механізмів життєзабезпечення мегаполісу, наводиться статистика техногенних та природних катастроф у мегаполісах нашого часу. Підкреслюється, що екологічні загрози є водночас соціокультурною й духовною проблемою городянина, вимагають вибору між утилітарними егоїстичними цілями та суспільним благом.

Проголошується безперечний факт: у великому місті, як ніде, важливим соціальним феноменом стає *людський фактор* – відповідальність кожного за усіх, розуміння наслідків окремої справи для оточення.

Загальним висновком до розділу є те, що мегаполіс загострює й умасштабнює різнобічні соціальні виклики та спонукає городянина виробляти свої «відповіді» на них. Людина мегаполісу здатна долати інерцію в колі міських проблем і здійснювати помірковані соціальні практики. Визначені соціокультурні й екзистенціальні феномени буття людини-у-місті свідчать про високий рівень міської раціональності, потенційно притаманний людині мегаполісу.

Четвертий розділ «Соціокультурні та екзистенціальні стратегії і модуси буття людини мегаполісу» розгортає розгляд типових модусів і стратегій буття людини мегаполісу з точки зору соціокультурних та екзистенціальних виявів.

У підрозділі 4.1. «Ключові екзистенціали буття людини мегаполісу» визначаються провідні переживання міської людини, здатні настільки усутнітися, що стають онтологічно вкоріненими феноменами, екзистенціалами, способами «бути»: турбота, страх, відчуження, емоційне вигорання, втрата ідентичності, самотність, аномія, ескапізм, депресія, агресія, суїцидальність. Зазначається, що методи корекції людської особистості можливо винайти у площині екзистенціального аналізу. Робиться огляд дієвих практик в цій сфері авторства А. Ленгле, А. Маслоу, В. Франкла та ін. Окремо зазначено, що феномен аномії, обґрунтований Е. Дюркгеймом та Р. Мертоном як хаотичний стан розгубленості, апатії та здатності до асоціальних вчинків, набуває неабиякого розмаху саме у мегаполісах.

При цьому людина мегаполісу по-новому будує комунікацію у публічному і приватному дискурсах, виявляючи волю до душевно-тілесного комфорту, переживає любов до міста, виробляє світоглядну толерантність. Проаналізовано практику соціальної взаємодії городян у дихотомії «свій» – «чужий» і виявлено, що ці відносини мають різний ступінь агональності, залежно від екзистенціального вибору учасників, що знайшло відображення у винайдених соціокультурних та екзистенціально амбівалентних типах городян: *Бродяга, Фланер, Мандрівник, Господар, Керівник, Лідер, Воїн*.

У підрозділі 4.2. «Ви-живання у місті та в-живання у місто як стратегії буття людини мегаполісу» розкриваються дві глобальні стратегії соціального буття людини мегаполісу: обивательське буденне ви-живання, зациклене на споживацтві і самозбереженні, та в-живання у місто – набуття життєвого сенсу через пошук свого місця у місті та сродності з ним.

Аналізуються соціокультурні та екзистенціальні парадокси у бутті міського андеркласу, виділяються його типи (безхатченки, жебраки, бродяги, асоціальні елементи). Показано, що соціальна поведінка деяких представників андеркласу тяжіє до типуажу Homo Saker («оголена людина» за виразом Г. Агабмена) – людини, яка вибирає злидні та відсутність соціалізації за власним душевним «покликанням» у стихійному бажанні свободи. Водночас більшість міських жебраків стають жертвами соціальної нерівності та стратифікації, хибної урбанізації у великих містах, недосконалого міського та державного управління. Один із типів ви-живання демонструє Маргінал, який може залишитися обивателем міста, а може виявити волю до соціокультурного осягнення мегаполісу. Якщо ж людина домінантою свого міського життя робить споживання (споживацтво), вона знеособлюється, перетворюючись на об'єкт конс'юмеризму. Її ви-живання полягає у виснажливій боротьбі за усе нові й нові матеріальні блага, бо, маючи усе, така людина завжди прагне більшого. На противагу цьому в-живання у місто, творення матеріально і духовно комфортного життєвого простору передбачає глибоку роботу людини над собою, екзистенціальну динаміку від інерційного перебування у місті до усвідомлення можливості «діалогу» з ним. Вживаючись у мегаполіс, городянин впорядковує міський простір і власне життя, наповнюючи його творчістю і любов'ю. Так формується екзистенціальна парадигма Творця, більш докладно проаналізована у наступному підрозділі.

Підрозділ 4.3. «Соціальні модуси буття людини мегаполісу: Обиватель, Шукач, Творець» присвячено розгляду соціокультурної та екзистенціальної діалектики людини мегаполісу. У якості методологічного інструментарію використано проект метаантропології – вчення про буденне, граничне та метагранічне буття.

Визначено історичні синоніми поняття обивателя: «буржуа», «філістер», «бюргер», «міщанин», «одномірна людина», «масова людина». Сукупними рисами обивателя є інтелектуальна й духовна посередність або стагнація,

пріоритет інстинктів самозбереження і продовження роду, догматизм, соціальна пасивність, байдужість, відчуженість від міста. Аналізується притаманне людям обивательського типу «демонстративне споживацтво» (Т. Веблен), зазначається поширення соціальних хвороб «оніоманії» (неухильне бажання купувати), ефлюенци (жадоба накопичення), запінгу (беззмістовного споживання інформації).

Показано, що переживання граничних ситуацій вириває людину з буденності, спонукає до пошуку нових обривів життя. Стаючи Шукачем, людина мегаполісу відкривається світові міста та його людям; Шукач зонує місто і складає власну ментальну мапу, стає учасником міських спільнот, виявляє інтегральність природи у фрактальному просторі мегаполісу, розгортає «запитуюче буття» і шукає відповіді через комунікацію з собою і світом.

Стратегія творчості є основою розгортання метаграничного буття, де формується людина-Творець, яка протиставляє споживанню процес віддачі своєї творчої енергії заради загального блага через творення себе, свого оточення і людських стосунків у місті та самого міста. Вище втілення екзистенції творця – Генії, Герої і Святі, які навіть після закінчення земного шляху творять славу міст, простягають історію міста у Вічність. Екзистенція Творця підводить людину до повноцінної міської ідентичності та зумовлює становлення ідеалу міської людини *Nomo urbanus*.

У підрозділі 4.4. «Комунікативна сфера мегаполісу у гендерному вимірі» аналізуються комунікативні особливості міста з акцентом на «гендерлекті» (К. Шаров) – сукупності паттернів спілкування чоловіків і жінок у мегаполісі. Відзначається поступова руйнація патріархальних стереотипів спілкування у великому місті і парадокс того, що мегаполіс містить можливості мегакомунікації та водночас ускладнює їх. Городяни, переживаючи конфлікти, нарощують у своєму житті екзистенціальні самотності, страху, тривоги. Проте душевно-духовні інтенції, любов, воля до пізнання і творчості творять екзистенцію Зустрічі чоловіка і жінки, рівноправний діалог у пошуках сродної душі і свого покликання. Це зумовлює широке розгортання потенціалу чоловіка і жінки як в родинному колі, так і у просторі мегаполісу, співтворцями якого вони стають.

Загалом мегаполіс надає можливість формувати різнобічні спільноти городян та розвивати комунікативний дискурс полілогу заради толерантної комунікації та порозуміння.

Підсумком четвертого розділу є усвідомлення того, що буттєві модуси людини мегаполісу багато у чому залежать від її намірів, власного екзистенціального вибору. Про-живання у місті природно вибудовується через пере-живання, і особливості переживання міського життя детермінують певні соціокультурні та комунікативно-екзистенціальні практики: ви-живання у місті чи в-живання в нього. Буттєва домінанта зумовлює вибір соціокультурної ролі Бродяги, Фланера, Мандрівника, Господаря, Керівника, Лідера або Воїна,

стратегії обивательства, пошуку і творчості (типи Обивателя, Шукача, Творця).

П'ятий розділ «Буття мегаполісу та буття людини мегаполісу в соціокультурній та екзистенціальній взаємодії» розкриває взаємозв'язок городянина і міста у масштабі мегаполісу, що дає можливість визначити сутність мегаполісу у соціокультурній та екзистенціальній площині, а також – виокремити провідні соціокультурні та екзистенціальні маркери людини мегаполісу.

У підрозділі 5.1. *«Визначення мегаполісу в соціокультурному та екзистенціальному контекстах»* підсумовано сутність мегаполісу як багатовимірного феномену: багатомільйонного міста, суб'єкта глобальних соціальних процесів, соціального організму, простору і процесу, що уособлює людську волю до безмежності, несе мегавиклики, є полісеміотичним мегатекстом, має віртуальний вимір, постає у людській культурі як артефакт, бренд чи симулякр, має штучну техногенну природу, проте здатне сприйматися у якості антропоморфної особистості, являє собою медіаполіс і загалом уособлює максимальне втілення ідеї міста в наш час.

У підрозділі 5.2. *«Ното urbanus як тип людини мегаполісу»* обґрунтовано, що міська людина Ното urbanus в ідеалі знаходить своє повне соціокультурне та екзистенціальне вираження саме у мегаполісі, опиняючись у центрі світових подій і соціальних зрушень, є провідним соціальним дієвцем сьогодення. Синтезовано соціокультурні та екзистенціальні маркери Ното urbanus: соціальна активність і креативність, сенсорна селекція, творення розумного натовпу, фракталізація і ментальне зонування простору, мобільність, здатність до полілогу як провідного комунікативного дискурсу міста, інтегральність як всебічна самореалізація, екологічність мислення і дії, міська раціональність (метріопатія) у творенні балансу матеріального і духовного, здатність бути Інтерменом та виявляти волю до безмежності у просторі і часі мегаполісу. Ното urbanus набуває особистісного вдосконалення у процесі екзистенціальної діалектики від стратегії Обивателя до Шукача і Творця міста на засадах вищих цінностей буття.

Шостий розділ «Феномен сучасного українського мегаполісу» присвячено аналізу соціокультурної та екзистенціальної специфіки великих міст України.

У підрозділі 6.1. *«Соціокультурна специфіка буття українського мегаполісу»* показано, що українські мегаполіси мають історично складені соціокультурні та екзистенціально вкорінені риси: імітаційність (зокрема імітації пасіонарності, багатства і бідності), екологічний колапс, криміногенність, еклектика архітекτονіки, пріоритет ринку, перманентна криза міської влади, посилення соціальних контрастів, космополітизм багатьох городян. Зазначено, що українським мегаполісам притаманний комунікативний феномен білінгвізму, який не є природно конфліктогенним фактором, але стає таким за умови політичних маніпуляцій. Підкреслено історично притаманну українським городянам толерантність та при цьому – низький поріг критичності у сприйнятті політичної пропаганди. Висувається думка, що це призводить до штучного творення образу

ворога і розколу городян на «своїх» і «чужих» у мегаполісах з дефіцитом української ідентичності.

Показано соціокультурну та екзистенціальну роль Майдану у контексті теми дослідження. Обґрунтовується ідея, що Майдан став лінією демаркації між минулим і теперішнім у бутті українців, ознаменував нові соціокультурні та екзистенціальні феномени буття людини українського мегаполісу: повернення полісу (відродження ролі Площі як «агори» демократичного дискурсу і центру суспільно значущих подій), творення громадянського суспільства і вітчизняного креативного класу, вияви патріотизму, солідарності і самопожертви, колективної волі і відповідальності, формування національної та міської ідентичності, затвердження європейського шляху розвитку держави. Визначено унікальні соціокультурно та екзистенціально детерміновані типи українських городян (Волонтери, Кіборги та ін.) у світлі подій 2013–2015 рр. Показано, що «новояз» Майдану став специфічним соціокультурним комунікативним кодом українців, ментально об'єднуючим чи роз'єднуючим фактором.

У підрозділі 6.2. «Своєрідність проектів майбутнього українського мегаполісу» аналізуються проектні стратегії розвитку українських мегаполісів з точки зору їхньої значущості для соціального, культурного та екзистенціального розвитку городян та суспільства в цілому.

Виявлено, що вирішення проблем українських мегаполісів опирається на фундаментальне «право на місто», відображене у змістовних правових засадах регулювання життя українських міст. Конституція України, Хартія українських міст, законодавчі акти Асоціації міст України регулюють міське самоврядування, діяльність міських громад, окреслюють всебічні питання міського розвитку. Визначається неабияка роль ідей урбо-сінергетики, проголошеної зокрема у «Гіпотезах міського розвитку Києва» (пропорційність простору-часу, компліментарність версій альтернативного розвитку, врахування відмінностей чотирьох категорій мешканців: городян, слободян, урбодян, поселян, які «порізному сприймають простір-час, відповідно до своєї ментальності формують і здійснюють власні лінії поведінки»).

Виявлено, що провідним проектним фактором містобудування є ідея комфорту міського життя, якій бракує духовних апперцепцій. Тому обґрунтовується думка, що конструктивні зміни буття українських мегаполісів можливі за умови впровадження у містобудівних планах принципів співтворчості городян і влади, подолання культу споживання, досягнення балансу матеріального і духовного в структурі міст.

Загальним висновком шостого розділу є визначення типових факторів соціокультурного буття українських мегаполісів та обґрунтування ролі Майдану як шансу для відродження українського суспільства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу сформулювати основні висновки. Феномен мегаполісу внаслідок своєї багатогранності задля цілісного дослідження потребує трансдисциплінарного методу. Таким методом стає інтегративна соціальна філософія мегаполісу, яка сполучає соціально-філософський, комунікативно-екзистенціальний та метаантропологічний підходи, дає змогу дослідити буття людини мегаполісу у сукупності соціальних, культурних та екзистенціальних вимірів в їхній взаємообумовленості та взаємодії.

Специфіка урбаністичного способу життя у контексті мегаполісу детермінована такими макросоціальними явищами соціального буття людства, як парадигмальні виклики цивілізаційного розвитку, глобалізація, урбанізація, віртуалізація, глокалізація і творення високо диференційованих суспільств.

Існує принаймні 10 соціокультурних та екзистенціально-комунікативних маркерів мегаполісу, які відрізняють велике місто від інших типів людських поселень і можуть тлумачитися як мега-виклики: просторова експансія, інтенсивний темпоритм, сенсорна атака, інформаційний бум, багатошарова семіотика, штучна природа та пов'язані з цим техногенні загрози, культ споживання, атмосфера натовпу, суб'єктність мегаполісу у світових процесах. Окрім того, мегаполіс є генератором масштабних соціальних катаклізмів і вкрай збільшує виклики у контексті соціальної несправедливості (безробіття, збідніння, демографічні перекося, криза влади, тероризм).

Буття людини мегаполісу амбівалентне, городянин вибудовує свою особистість і сенс існування у великому місті в діалектичній єдності протиріч і переході кількісних феноменів у якісні. Саморефлексія і самовизначення людини мегаполісу розгортає діапазон екзистенціальної адаптації та соціокультурної практики. Виклики мегаполісу детермінують стратегії соціальної поведінки городянина, його екзистенціальний вибір: ставати жертвою обставин і скочуватися на соціальне дно, компенсувати соціальне незадоволення у девіантній комунікації із собою та світом або виявляти соціальну активність і громадянську мужність в організації міського життя.

Людина мегаполісу «відповідає» на просторову експансію мегаполісу низкою соціальних практик: інтервенція (деструктивне вторгнення у простір), пристосування (буденна редукція простору до внутрішніх міграцій), засвоєння (ментальне зонування і дроблення простору на фрактали), подолання (яскраво виражено у соціальних практиках субкультур), креативна трансформація (ревіталізація міста). В умовах темпорального пресингу виявляються суб'єктивізація часу, страх «не встигнути», режим поспіху, гаяння чи «вбивство» часу, «випадіння» з часу та на противагу цьому – мобільність, спонтанність, свідомий тайм-менеджмент, збереження єдності часів минулого-теперішнього-майбутнього, а разом з цим – соціальної пам'яті у соціокультурному просторі мегаполісу. Просторово-темпоральне нарощування мегаполісу містить

екзистенціальну суперечливість: людина прагне безмежно розширювати свою тілесно-духовну присутність у часі та просторі, виявляє волю до подолання меж (трансгресію), але водночас потерпає від цього.

Натовп мегаполісу має свої специфічні різновиди (вулична юрба, тусовка, натовп фанатів, натовп вболівальників, коучинг-аудиторія), що здійснюють активний соціальний вплив на загальне буття міста: виявляють пасіонарність городян, які засвоюють простір мегаполісу, структурують його, наповнюють екзистенціальним змістом. Людина мегаполісу демонструє суперечливі соціальні моделі поведінки у натовпі: безособистісність і відчуження, самотність або емоційне зараження, але й пластичність у юрбі («хореографія натовпу»), творення «розумного» натовпу (флешмоб, шопінг-бунт, «організований заколот») і «мудрого» натовпу як втілення поліцентричної та соціально свідомої спільноти нового типу. Мегаполіс демонструє спонтанність переходу натовпу у публіку і навпаки та феномени публічної приватності і приватної публічності, спричинені розвитком сучасних телекомунікаційних технологій.

Багатощарова семіотика мегаполісу являє собою мегатекст, палімпсест знаків, сигналів, символів і міфів. «Читання» тексту мегаполісу відбувається через осягнення загального міфу (легенди) мегаполісу і персоніфікованих міфів Genius loci, через творення ментальних мап, поєднання архетипових і технологічних символів. Існують сталі типи формування цілісного образу мегаполісу: місто як артефакт, бренд, симулякр та «особистість». Інноваційною семіотичною складовою мегаполісу виступає аудіосеміотика, яка породжує соціокультурну задачу – творення місць тиші. Ідея та образ міста діалектично розвиваються від утопічних до реалістичних проєктів, демонструючи у своєму розвитку сакралізацію профанного та профанацію сакрального, виявляючи волю до влади, прагнення тілесно-душевного комфорту та ідеалу життя. Згадані процеси відображаються також у віртуальному вимірі мегаполісу.

Мегаполіс чинить сенсорну атаку на людину. Відповідями на неї виступають сенсорна селекція (саундскейп, саундшафт, «сенсорні ворота») або сенсорна інерція, що породжує гедоністичну гіперфагію. Соціально-політичні, соціально-економічні та культурні виклики мегаполісу розгортають такі способи буття-у-місті, як ви-живання та в-живання у місто, аномію чи пасіонарність, скочування на соціальне дно андеркласу або творення цілеполягання, вдосконалення себе і середовища, підтримку просторової сегрегації чи її подолання, спільну дію, самоорганізацію та самоуправління, втілення принципів мультикультуралізму або етнічну, національну та іншу нетерпимість.

У мегаполісах, які стають центрами революційних подій, відбувається «повернення полісу»: відроджується соціокультурна роль класичних атрибутів міста-держави (площа, храм, ратуша, укріплення).

Комунікативний простір мегаполісу надає можливість широкої комунікації, виявляє перевагу конвенційної комунікації, анонімність комунікантів; провідним комунікативним дискурсом мегаполісу є полілог, а засобами соціалізації та

підтвердження міської ідентичності виступають гендерлект, міське койне і мовні паттерни городян. Інформаційне поле мегаполісу являє собою інформаційний та медіа-бум, що дає підстави вважати мегаполіс «інформаційним містом», медіаполісом. Інформаційні стратегії людини мегаполісу демонструють навіюваність або критичне мислення у споживанні інформації, залежність від віртуального простору або професійне та помірковане ставлення до нього у якості Інтермена, що творить кібер-сіті.

Штучна природа мегаполісу несе загрозу масштабних техногенних, природних, екологічних негараздів, що підсилює роль людського фактору.

Мегаполіс – урбаністичний простір, який максимально втілює ідею міста на сьогоднішній день, є суб'єктом світових процесів, вузлом перетину фінансових, економічних, інформаційних, політичних, культурних потоків, соціальним організмом, соціальним процесом і простором. Людина мегаполісу у разі вживання у місто і вияву волі до творчості є суто міською людиною Homo Urbanus – провідним соціальним дієвцем сучасності, який знаходиться у стані перманентної соціальної саморефлексії та характеризується соціокультурними та екзистенціальними особливостями (фрактальність, інтегральність, креативність, метріопатія, мобільність, ментальне картування, сенсорна селекція).

Вибір «проекту себе» детермінує проект міста і загалом – цивілізаційно-культурний проект людства. Соціокультурні та екзистенціальні типи-модуси буття-у-місті (Споживач, Шукач, Творець) та типи людини міста з амбівалентною соціальною поведінкою (Бродяга, Фланер, Мандрівник, Господар, Маргінал, Воїн, Володар, Лідер) відображають соціокультурну та екзистенціальну діалектику буття людини від буденності до пошуку сенсу як свого місця у місті, до творення себе та творення мегаполісу, зрештою – творення майбутнього.

Українські мегаполіси, маючи загальні історично складені риси розвитку, переживають соціокультурну та екзистенціальну трансформацію, спричинену подіями Майдану, що виявляє розвиток громадянського суспільства, патріотизм, пасіонарність, солідарність, набуття національної та міської ідентичності, посилення креативності городян, зростання протестних рухів та відповідальності за місто і державу й при цьому – ментальне протиставлення мешканців.

Загальна антикризова стратегія буття-у-місті побудована на пріоритеті міської раціональності та відповідальності у процесі творчого удосконалення тілесно-душевно-духовного потенціалу людини мегаполісу. Триєдина структура людини, співдіючи з антропоморфною структурою мегаполісу, породжує екзистенціальні любові до міста, відповідальності за місто, дійсну міську ідентичність.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Препотенська М. П. Ното urbanus: феномен людини мегаполісу: монографія / М. П. Препотенська. – Дніпропетровськ : Вид. Середняк Т. К., 2014. – 420 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Препотенська М. П. Антропологія міста. Ното urbis / М. П. Препотенська // Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. пр. – К., 2007. – Вип. 66. – С. 43–53.

3. Препотенська М. П. Гендерна комунікація. Феномен буденності / М. П. Препотенська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – Випуск 15 (28) : зб. наук. праць / за ред. Г. І. Волинки, М. М. Заковича. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – С. 115–123.

4. Препотенська М. П. Логосфера: бар'єри креативності / М. П. Препотенська // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. Вип. 2 (35). – К. : ВПК «Політехніка», 2011. – С. 141–145.

5. Препотенська М. П. Соціально-психологічні засади полілогічного (діалогічного) спілкування / М. П. Препотенська, О. Ю. Драгун // Філософія науки: традиції та інновації : зб. наук. праць. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – № 2 (4). – С. 126–135 (у співавторстві, авторський внесок становить 0,35 д. а.).

6. Препотенська М. П. URBAN OASIS: екзистенціальні аспекти урбаністичної утопії у контексті мегаполісу / М. П. Препотенська // «Гілея: науковий вісник» : зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 69 (2). —С. 391–395.

7. Препотенська М. П. Філософсько-антропологічні та екзистенціальні аспекти буття людини у вимірі мегаполісу / М. П. Препотенська // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – К. : ВПК «Політехніка», 2012. – Вип. 2 (35). – С. 52–58.

8. Препотенська М. П. Антропологія міста у контексті екзистенціального аналізу / М. П. Препотенська // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – К. : ВПК «Політехніка», 2012. – Вип. 5 (41). – С. 49–58.

9. Препотенська М. П. Екзистенціальні детермінанти цілісного образу міста / М. П. Препотенська // Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. праць / гол. ред. В. В. Лях. – К. : Український центр духовної культури, 2012. – Спецвипуск. – С. 133–143.

10. Препотенська М. П. Комфорт як екзистенціал буття у місті / М. П. Препотенська // Гілея: науковий вісник : зб. наук. праць. – К., 2013. – Вип. 75. – С. 411–415.
11. Препотенська М. П. Мегаліс як середовище комунікації: гендерний аспект та освітня перспектива / М. П. Препотенська // Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. Серія «Філософія. Культурологія». – К. : Вид-во НПУ, 2012. – № 2. – С. 115–123.
12. Препотенська М. П. Велике місто: профанація сакрального, сакралізація профанного / М. П. Препотенська // Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. праць / гол. ред. В. В. Лях. – К. : Український центр духовної культури, 2013. – Вип. 75. – С. 114–124.
13. Препотенська М. П. Інтегральна людина як надбання мегалісу / М. П. Препотенська // Філософія науки: традиції та інновації : зб. наук. праць. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – № 1 (7). – С. 134–142.
14. Препотенська М. П. Людина мегалісу як екзистенціальний тип / М. П. Препотенська // Практична філософія. – 2013. – № 1. – С. 10–17.
15. Препотенська М. П. Метаантропологічні аспекти буття міста / М. П. Препотенська // Практична філософія. – 2013. – № 7. – С. 23–30.
16. Препотенська М. П. Постмодерністський дискурс мегалісу / М. П. Препотенська // Практична філософія. – 2014. – № 2. – С. 58–67.
17. Препотенська М. П. Специфіка українського мегалісу / М. П. Препотенська // Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. праць / гол. ред. В. В. Лях. – К. : Український центр духовної культури, 2014. – Вип. 75. – С. 46–56.

Статті у закордонних наукових виданнях:

18. Препотенская М. П. Имитации постсоветского мегаполиса: симулякры и гиперреальность / М. П. Препотенська // Идеи. Философско списание. Специально научно-теоретично издание. – Пловдив (България), 2013. – Книжка 5 (15). Декември. Година V. – С. 25–34.
19. Препотенская М. П. Приватное и публичное в мегаполисе / М. П. Препотенська // Труды молодых ученых. – Баку, 2014. – С. 201–208.
20. Препотенская М. П. Экзистенция мегаполиса: свои и чужие / М. П. Препотенська // «Strateji Təhlil» jurnalının redaksiyas. Azərbaycan Respublikasının daxili və xarici siyasətinə, beynəlxalq münasibətlərə dair analitik jurnal. – Bakı, 2014. – Say 2 (9). – С. 161–169.
21. Препотенская М. П. Семиотическая специфика мегаполиса / М. П. Препотенська // AUSPICIA. Recenzovaný vědecký časopis pro oblast společenských a humanitních věd Reviewed Scholarly Journal Dealing with Social Sciences (рецензируемый научный журнал для общественных наук). Vysoká škola Evropských A Regionálních Studií. – České Budějovice, 2014. – С. 155–164.

22. Prepotenska M. P. / M. P. Prepotenska // Projekt of Smart city: existential reasons. Europäische Fachhochschule. European #10. Applied sciences, Section 13. Philosophy. – Stuttgart, 2014. – Pp. 99–102.

Статті в інших наукових виданнях, матеріали конференцій:

23. Препотенська М. П. Антропологія управління / М. П. Препотенська // Сучасні проблеми управління : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (29–30 листопада 2007 р., м. Київ) / відпов. ред. : Б. В. Новіков, І. І. Федорова. – К. : ІВЦ «Видавництво «Політехнік», 2007. – С. 51.

24. Препотенська М. П. Бар'єри креативної комунікації / М. П. Препотенська // Творчість як здійснення блага через істину у красі : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (14–15 травня 2009 р., м. Київ) / уклад. Б. В. Новіков. – К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2009. – С. 357–359.

25. Препотенська М. П. Управління кризою та криза управління / М. П. Препотенська // Сучасні проблеми управління : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (26–27 листопада 2009 р., м. Київ) / уклад. : Б. В. Новіков, І. І. Федорова. – К. : НТУУ «КПІ», 2009. – С. 218–219.

26. Препотенська М. П. Авторефлексія як провідна умова ефективного управління / М. П. Препотенська // Сучасні проблеми управління: перспективні ідеї та технології : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (1–2 грудня 2011 р., м. Київ) / уклад. Б. В. Новіков, А. А. Мельниченко, В. Д. Піхорович, І. І. Федорова. – К. : НТУУ «КПІ», 2011. – С. 70–71.

27. Препотенська М. П. Французький ситуаціонізм (SI): критика капіталістичного міста / М. П. Препотенська // Марксизм та сучасність: політекономічний, філософський та соціологічний виміри глобальної кризи : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (21–22 листопада 2013 р., м. Київ) / уклад. : Б. В. Новіков, В. Д. Піхорович, А. В. Дерев'янку. – К. : НТУУ «КПІ», 2013. – С. 178–180.

28. Препотенська М. П. Місто як об'єкт і суб'єкт управління / М. П. Препотенська // Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні проблеми управління: виклики інформаційної епохи» (2013 р., м. Київ) / уклад.: А. А. Мельниченко, І. І. Федорова, О. О. Боровикова. – К. : НТУУ «КПІ», 2013. – С. 89–90.

29. Препотенська М. П. Антропологія міста в системі глобальної нестабільності / М. П. Препотенська // Розвиток сучасного суспільства в умовах глобальної нестабільності : зб. наук. робіт Міжнар. наук.-практ. конф. (5–6 квітня 2013 р., м. Одеса). – Одеса : ТО «Причорноморський центр дослідження проблем суспільства», 2013. – С. 51–53.

30. Препотенська М. П. «Креативне місто» як можливість свободи творчості / М. П. Препотенська // Творчість як спосіб буття свободи : матеріали

XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (16 травня 2013 р., м. Київ). – К. : ВПК «Політехніка», 2013. – С. 153–154.

31. Препотенська М. П. Любов до міста як засіб творення міської ідентичності / М. П. Препотенська // Ціннісні орієнтації та світоглядні позиції людини у контексті сьогодення: VIII Шинкаруківські читання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (18 червня 2013 р. м. Київ). – К. : Знання України, 2013. – С. 125–131.

32. Препотенська М. П. Андерклас мегаполісу: стратегія ви-живання / М. П. Препотенська // Великі війни, великі трансформації: історична соціологія 20-го століття, 1914-2014 : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. (27–28 листопада 2014 р., м. Київ) / уклад. : А. А. Мельниченко, П. В. Кутуєв, А. О. Мігалуш. – К. : НТУУ «КПІ», 2014. – С. 247–248.

АНОТАЦІЇ

Препотенська М. П. Буття людини мегаполісу (соціальні, культурні та екзистенціальні виміри). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Інститут вищої освіти НАПН України. – Київ, 2015.

У дисертації виробляється інноваційний методологічний підхід до аналізу буття людини мегаполісу в руслі соціальної філософії, філософської антропології, метаантропології, соціології, антропології міста, семіотики та постмодерністської парадигми, що отримує назву «інтегральна соціальна філософія мегаполісу». Завдяки цьому методу мегаполіс визначено як багатовимірний соціокультурний феномен (соціальний організм, соціальний процес, семіотичний палімпсест, артефакт, антропоморфна особистість), а людина мегаполісу представлена у соціокультурній багатовимірності свого буття, що соціально діє у колі міських викликів, виживає у місті чи вживається у місто на основі екзистенціальних модусів Обивателя, Шукача, Творця.

Виявлено соціокультурні маркери людини мегаполісу як суто міської людини *Nomo Urbanus*: креативність, сенсорна селекція, фрактальність, інтегральність, метріопатія, мобільність, здатність до полілогу і творення «розумного натовпу». Визначено ключову роль подій українського Майдану у відтворенні міської і державної ідентичності українців.

Ключові слова: мегаполіс, буття людини мегаполісу, метаантропологія, виміри буття, *Nomo Urbanus*, Обиватель, Шукач, Творець, соціальні практики, ви-живання і в-живання у місто, Майдан.

Препотенская М. П. Бытие человека мегаполиса (социальные, культурные и экзистенциальные измерения). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Институт высшего образования НАПН Украины. – Киев, 2015.

В диссертации бытие человека мегаполиса рассматривается в социальных, культурных и экзистенциальных измерениях, а сам мегаполис предстает как социокультурный феномен эпохи глобализации, глокализации и виртуализации общественной жизни. В русле социальной философии, социологии, философской антропологии и метаантропологии, семиотики и постмодернистской парадигмы обосновывается авторский методологический подход, получивший название «интегративная социальная философия мегаполиса». Благодаря этому методу удается изучить мегаполис в его целостности как социальный организм, антропологический феномен, семиотический палимпсест и артефакт, воплощение культа потребления и в то же время – пространство социальной реализации человека, его экзистенциальной диалектики от обыденной стагнации до творческого измерения бытия.

Идея города и образ города взаимодействуют в человеческом сознании и практике градостроения, двигаясь от проектов городских утопий до внедрения технологий «разумных городов». Существуют укорененные в восприятии 5 типичных образов мегаполиса: мегаполис-артефакт (город как совокупность культурно-исторического наследия и арт-презентация города в искусстве), мегаполис-бренд (коммерческое решение имиджа города, необходимое для туризма и инвестиций), мегаполис-симулякр («территория селфи» для людей, которые воспринимают город как атрибут потребления и статуса), виртуальный образ мегаполиса, мегаполис как личность (удел духовно развитого человека, умеющего чувствовать и изучать «душу», «дух» и «тело» города, входить с ним в диалог).

Мегаполис демонстрирует две группы социокультурных и экзистенциальных вызовов: вызовы, детерминированные социальной несправедливостью (контраст бедности и богатства, преступность, безработица, перманентный кризис городской власти, демографические перекосы, конфликты на почве мультикультуральности, терроризм) и вызовы, обусловленные масштабностью мегаполиса и его техногенной искусственной природой (сенсорное многообразие, трехмерная экспансия, толпа, интенсивный темпоритм, информационный бум, техногенные, экологические, природные угрозы). Человек мегаполиса, находясь в окружении вызовов, вырабатывает определенные социокультурные «ответы», выявляет социальную аномию или активность, выстраивает пространственные стратегии (приспособление к пространству, интервенция в пространство, преодоление пространства, его ревитализация).

Темпоральность мегаполиса (режим Non Stop, цейтнот, интенсивный

темпоритм) обуславливают в бытии горожанина «потерю времени» или рациональный тайм-менеджмент. Толпа мегаполиса демонстрирует пластичность и возможность спонтанного перехода в публику, а также – потенциал «разумной» и «мудрой» толпы, где каждый участник является автономной сознательной личностью, а не обезличенным человеком массы. Информационный бум большого города дает основания трактовать его как медиаполис, который обуславливает инерционное потребление информации или критичное отношения к ней. Социальные проблемы мегаполиса в контексте социальной несправедливости требуют развития мировоззренческой и коммуникативной толерантности наряду с социальной пассионарностью. Ведущим экзистенциалом бытия человека мегаполиса, который гармонизирует свою жизнь и заботится об общем благе, выступает экзистенциал ответственности, что в социальной практике означает приоритет человеческого фактора.

На основе анализа экзистенциальных глубин человеческого «Я», выделяются социокультурные и экзистенциальные типологические матрицы, стратегии и модусы бытия человека мегаполиса: тип Обывателя (носитель обыденного сознания, чьим центром выступает культ потребления), тип Искателя (личность, преодолевшая обыденность, которая, переживая пограничные ситуации бытия, ищет и выстраивает высокие жизненные приоритеты в поисках своего места в городе), тип Творца (идеальное воплощения городского жителя *Nomo urbanus*, чьим духовным двигателем становится творчество, саморазвитие и созидание города на основе принципов истины, добра и красоты). Амбивалентное социальное поведение присуще типам Маргинал, Хозяин, Воин, Турист, Фланер, Путешественник. Жители мегаполиса в зависимости от этапов своей экзистенциальной диалектики выбирают стратегию вы-живания в городе (обыденная борьба за средства существования) или в-живания (слияние с городом на основе любви к городу, ответственности за него и обретения городской идентичности).

Мегаполис – максимальное воплощение идеи города на сегодняшний день, субъект мировых процессов, центр пересечения социальных потоков, отражение человеческой воли к совершенству и бесконечности во времени и пространстве. *Nomo urbanus* как человек мегаполиса характеризуется особыми социокультурными маркерами: креативность, интегральность, фрактальность, мобильность, сенсорная селекция, ментальное зонирование пространства, городская метриопатия, сенсорная селекция, способность к полилогу, создание «разумной толпы», отношение к городу как к личности.

Украинский контекст исследования мегаполисов демонстрирует исторически сложившиеся социокультурные феномены: приоритет рынка (город-рынок), эклектику архитектоники, мировоззренческий космополитизм горожан, имитационность многих социальных процессов, экологический коллапс, маргинальность, и наряду с этим – гостеприимство, любовь к природе и высокую культуру креативных сообществ. События 2013–2015 гг. (Майдан, АТО)

прокладывают линию демаркации в социокультурных и экзистенциальных измерениях бытия жителей украинских мегаполисов, выявляют взлет пассионарности, зарождение гражданского общества и креативного класса, наращивание социальных практик ревитализации в мирных городах страны, солидарность и патриотизм.

Высшим проявлением социального партнерства горожан являются любовь к городу и ответственность за него, очеловечивание мегаполиса. Духовные составляющие бытия человека мегаполиса ждут своего отражения в генеральных планах развития городов, которые в наше время направлены преимущественно на материальные факторы городской жизни.

Ключевые слова: мегаполис, бытие человека мегаполиса, метаантропология, измерения бытия, Homo Urbanus, вызовы мегаполиса, социальные практики, Обыватель, Искатель, Творец, вы-живание в городе, в-живание в город, Майдан.

Prepotenska M. P. Human being in metropolis (social, cultural and existential dimensions). – Manuscript.

Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy on specialty 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. – Institute of Higher Education of the NAPS of Ukraine. – Kyiv, 2015.

The dissertation produces an innovative methodological approach to the analysis of human being in metropolis in line with the social philosophy, philosophical anthropology, metaanthropology, sociology, anthropology of city, semiotics and postmodern paradigm that is called «integrated social philosophy of metropolis». On the basis of this method the metropolis is defined as a multidimensional sociocultural phenomenon (social body, a social process, semiotic palimpsest, artifact, anthropomorphic personality), and the metropolis person is represented in socio-cultural multidimensionality of his existence, which socially operates in the circle of urban challenges, survives or get used in city on the basis of existential modes of Inhabitant, Seeker, and the Creator.

Sociocultural markers of metropolis person as a purely urban person Homo Urbanus are defined as follows: sensor selection, fractal, integrity, metriopatiya, mobility, ability to polylogue and creation of «smart crowd». The key role of the events of the Ukrainian Maydan in reproduction of city and state identity of Ukrainians is defined.

Keywords: metropolis, being of metropolis human, meta-anthropology, dimensions of being, Homo Urbanus, Inhabitant, Seeker, Creator, social practices, survival in city and use in the city, Maydan.